

НАСКРІЗНИЙ ХАРАКТЕР ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ (НА ПРИКЛАДІ ДИСЦИПЛІНИ «ХІМІЯ»)

Майковська В. І.

*доктор педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти
Українська інженерно-педагогічна академія
вул. Університетська, 16, Харків, Україна
orcid.org/0000-0001-8165-0395
maykovska@ukr.net*

Чорна Т. О.

*кандидат хімічних наук,
доцент кафедри маркетингу, менеджменту
та торговельного підприємництва
Харківський торговельно-економічний інститут
Української інженерно-педагогічної академії
вул. Університетська, 16, Харків, Україна;
викладач
Харківський житлово-комунальний коледж
вул. Шевченка, 233А, Харків, Україна
orcid.org/0000-0002-3497-2858
tatcher409@gmail.com*

Ключові слова: *інформаційне суспільство, економіка знань, людський капітал, підприємливість, підприємницька компетентність, фахова передвища освіта, освітній процес, стандарти освіти.*

Статтю присвячено проблемі підготовки української молоді до підприємництва на засадах наступності. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти формування підприємливості в освітньому процесі фахового коледжу на прикладі дисципліни «Хімія». Відзначено, що формування людського капіталу розглядається як місія освіти, зумовлена специфікою постіндустріального суспільства, інформаційного за своєю суттю, основою якого є економіка знань як економічна система нового типу. Установлено, що в умовах економіки знань людина є основним суб'єктом господарювання як безпосередній носій знань, а самі знання стають чинником виробництва і перетворюються на товар. Наголошено, що, оскільки відтворення національного продукту й створення робочих місць є одночасною функцією підприємців, вони є рушійною силою економіки, що зумовлює актуальність підготовки української молоді до підприємництва.

Виявлено, що підприємницька компетентність міжнародною освітньою спільнотою віднесена до переліку ключових компетентностей, визначено її сутність. Розглянуто сучасний підхід до пояснення молоді суті підприємницької діяльності з урахуванням специфіки її психології в епоху економіки знань. Зазначено, що на розв'язання даної проблеми спрямована ключова реформа Міністерства освіти і науки – Нова українська школа. Розкрито підходи до підготовки молоді до підприємництва в означеній ініціативі. Проведено аналіз вимог професійних стандартів до професії вчителя, стандартів на окремі спеціальності фахової передвищої освіти та констатовано відсутність їх відповідності ініціативам концептуальної

реформи «Нова українська школа» щодо підготовки української молоді до підприємництва. Представлено досвід формування ініціативності та підприємливості на заняттях з хімії у фаховому коледжі. Наголошено на необхідності застосування активних форм і методів навчання, увиразнення економічної компоненти в навчальному контенті з хімії та кропіткої роботи з розроблення відповідної вхідної мотивації занять. Зроблено висновок про відсутність інституціонально закріпленої наступності в розв'язанні даної проблеми в Україні.

**TRANSMISSIVE CHARACTER OF THE UKRAINIAN YOUTH PROBLEM
OF PREPARATION FOR ENTREPRENEURSHIP IN THE EDUCATIONAL PROCESS
OF VOCATIONAL COLLEGE (ON THE EXAMPLE
OF THE COURSE “CHEMISTRY”)**

Maikovska V. I.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Methods and Management
Education Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy
University str., 16, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8165-0395
maykovska@ukr.net*

Chorna T. O.

*Candidate of Chemical Sciences,
Associate Professor at the Department of Marketing, Management
and Trade Entrepreneurship
Kharkiv Institute of Trade and Economics
of Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy
University str., 16, Kharkiv, Ukraine;
Lecturer
Kharkiv Housing and Communal College
Shevchenko str., 233A, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3497-2858
tatcher409@gmail.com*

Key words: *information society, knowledge economy, human capital, entrepreneurship, entrepreneurial competence, professional education, educational process, educational standards.*

The article is devoted to the problem of preparing Ukrainian youth for entrepreneurship on the basis of continuity. The article considers theoretical and practical aspects of entrepreneurship formation in the educational process of a professional college on the example of the discipline “Chemistry”. It is noted that the formation of human capital is seen as a mission of education, due to the specifics of post-industrial society, information in nature and based on the knowledge economy as a new type of economic system. It is established that in the knowledge economy a person is the main subject of management as a direct carrier of knowledge, and knowledge itself becomes a factor of production and becomes a commodity. It is emphasized that since the reproduction of the national product and job creation is a simultaneous function of entrepreneurs, they are the driving force of the economy, which determines the urgency of preparing Ukrainian youth for entrepreneurship. It was revealed that entrepreneurial competence is included in the list of key competencies by the international educational community, its essence is determined. The modern approach to the explanation of young people of

the essence of entrepreneurial activity taking into account the specifics of its psychology in the era of knowledge economy is considered. It is noted that the key reform of the Ministry of Education and Science – the New Ukrainian School – is aimed at solving this problem. Approaches to preparing young people for entrepreneurship in this initiative are revealed. An analysis of the requirements of professional standards for the teaching profession, standards for certain specialties of professional higher education and the lack of their compliance with the initiatives of the conceptual reform New Ukrainian School to prepare Ukrainian youth for entrepreneurship. The experience of formation of initiative and entrepreneurship in chemistry classes in a professional college is presented. Emphasis is placed on the need to use active forms and methods of teaching, the expression of the economic component in the educational content of chemistry and painstaking work to develop appropriate input motivation. It is concluded that there is no institutionally established continuity in solving this problem in Ukraine.

Постановка проблеми. На Всеукраїнському форумі «Освіта України 30 без бар'єрів: вектори якості та успіху», який відбувся у м. Київ 19 серпня 2021 р., у присутності Голови Верховної Ради України Д. Разумкова, Голови Комітету ВРУ з питань освіти, науки та інновацій С. Бабака, народних депутатів – членів Комітету, заступників голів обласних, Київської міської державних адміністрацій, керівників закладів післядипломної педагогічної освіти, ректорів педагогічних університетів, керівників управління Державної служби якості освіти в регіонах, представників громадських організацій міністр освіти і науки України С. Шкарлет акцентував увагу на розвитку людського капіталу як місії освіти й зазначив: «Новітні технології, штучний інтелект, освіта неможливі без головного складника – розвитку та формування людського капіталу. А саме його і формуємо ми з вами, саме у цьому й полягає місія освіти. Україна – освітньо-науковий бренд, а територія України – освітньо-науковий хаб. Від цього ми відштовхуємося і з цим крокуємо вперед» [1].

Визначення місії освіти як формування людського капіталу зумовлене специфікою постіндустріального суспільства, у якому домінує діяльність, пов'язана з обробкою даних, управлінням та інформацією. Основою постіндустріального суспільства є інноваційна економіка. Ознакою зародження та розвитку зазначеного суспільства є чітко виражена потреба у висококваліфікованій праці, а професійні знання є капіталом [6]. Постіндустріальне суспільство у XXI ст. знаходиться на такому рівні власного розвитку, який можна назвати інформаційним, що проявляється у накопиченні й обігу значних масивів інформації; винятковому значенні вищої освіти; зростанні уваги до наукових досліджень; потребі населення у безперервній освіті. Інформаційне суспільство створює передумови для поступової тран-

сформації традиційних форм господарювання в економічну систему нового типу – економіку знань [10]. В умовах економіки знань як основний суб'єкт господарювання на перший план виходить людина – основний і безпосередній носій знань; знання стають чинником виробництва і перетворюються на товар, закладаючи теорію економіки знань. Оскільки відтворення національного продукту й створення робочих місць є одночасною функцією підприємців, визначаємо їх як рушійну силу економіки. Саме тому виняткової актуальності набуває проблема підготовки молоді до підприємництва як першочергове завдання української освіти.

Проблемі входження людства у суспільство, де знання стають чинником виробництва і перетворюються на товар, присвячено дослідження багатьох вітчизняних та іноземних учених. Серед дослідників даної проблеми, а також ролі освіти в підготовці людства до життєдіяльності в такому суспільстві: В. Близнюк (інноваційна освіта як детермінанта розвитку трудового потенціалу), В. Грачов та ін. (світовий досвід функціонування й розвитку дослідницьких університетів), І. Грищенко (трансформація знань і ринок праці), К. Джанетто (управління знаннями), І. Ільїнський (освіта й інноваційне відтворення у суспільстві), Є. Коротков (управління якістю освіти), О. Макарова (освіта в модернізованому суспільстві, її пріоритети для України), П. Саух (суспільство знань), Л. Семів та ін. (вища освіта й економіка знань, її вплив на формування людського капіталу), І. Скоблякова (відтворення людського капіталу в постіндустріальній економіці), О. Сухарев та ін. (вища освіта як інвестиція у людський капітал), Е. Тоффлер (суспільство знань), О. Щедрина (людський капітал і суспільство знань), О. Яцунь (людський капітал і суспільство знань).

Водночас аналіз науково-педагогічних праць засвідчує відсутність досліджень, у яких було б

обґрунтовано теоретичні та висвітлено практичні аспекти розв'язання проблеми наскрізної підготовки української молоді до підприємництва в умовах економіки знань.

Мета статті – дослідити інституціональні засади наскрізного характеру процесу підготовки української молоді до підприємництва в умовах невизначеності, уточнити роль освіти в підготовці молоді до участі в прогресивних формах економічних взаємовідносин на основі підприємницького світогляду, розкрити сутність проблеми наступності освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти та фахового коледжу в даному аспекті на прикладі дисципліни «Хімія».

Виклад основного матеріалу дослідження. Окреслена С. Шкарлетом місія освіти щодо розвитку та формування людського капіталу спирається на положення про те, що, оскільки в умовах економіки людський капітал є базовим чинником соціально-економічного розвитку, виникає потреба в розробленні науково-дослідної програми формування, використання й відтворення людського капіталу, яка має міждисциплінарний характер і може стати теоретичною основою державної політики щодо досягнення цілей сталого розвитку.

У Звіті Комісії ООН під керівництвом Гро Харлем Брутланд (1987 р.) [12] як сталий розвиток визначено такий напрям розвитку суспільства, за якого задоволення потреб нинішніх поколінь не ставить під загрозу можливості прийдешніх поколінь задовольняти свої потреби. Глобальні цілі сталого розвитку – це зобов'язання 193 країн світу, які було взято 25 вересня 2015 р., – досягти трьох важливих результатів в найближчі 15 років: покінчити з крайньою бідністю, побороти нерівність та несправедливість, зайнятися викликами зміни клімату, які сформульовано як 17 цілей, що допоможуть у вирішенні цих завдань у всіх країнах і для всіх людей [14]. Серед означених цілей освіти приділене чільне місце, і серед цільових показників сталого розвитку у сфері освіти до 2030 р. як один із провідних визначено значно збільшити кількість молоді та дорослого населення, які мають відповідні знання та навички, у тому числі технічні й професійні, для забезпечення зайнятості, створення гідних робочих місць і розвитку підприємницької діяльності.

Окреслене завдання освіти щодо досягнення Цілей сталого розвитку цілком співзвучне рішенням інших міжнародних документів: запропонованій ЮНЕСКО чотиривимірній моделі освіти («Учитися знати», «Учитися діяти», «Учитися бути» та «Учитися жити разом») і схваленій Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу 17 січня 2018 р. Рамковій програмі оновлених ключових компетентностей для навчання

протягом життя [5], які спрямовують освіту на розвиток особистого потенціалу кожної людини, розширення можливостей її працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. Серед визначених ключових компетентностей уперше виділена підприємницька як здатність реагувати на можливості та ідеї й перетворювати їх на цінності для інших.

Звернення уваги світової спільноти на підприємницьку компетентність як ключову для ціложиттєвої освіти в умовах прагнення сталого розвитку суспільства зумовлене двома причинами. По-перше, підприємницька компетентність як здатність реагувати на можливості та ідеї й перетворювати їх на цінності для інших є винятково актуальною за постійної мінливості умов, швидкої та гнучкої переорієнтації виробництва, дій конкурентів, зміни ринку, що за В. Черкасовим є суть невизначеності як характеристики поточного типу економічної системи і на що у своїх дослідженнях звертає увагу К. Смирнова [11]. З іншого боку, розвиток постіндустріального суспільства до фази інформаційного, який супроводжується формуванням економіки знань, сам по собі провокує перехід від одного стійкого стану до іншого, а невизначеність є початково закладеним параметром розвитку [3]. Із цього приводу Й. Шумпетер для характеристики категорії «розвиток» застосовує поняття руху, зміни, переходу від одного стану до іншого: «...розвиток виступає як незліченна множина змін стану рівноваги системи...» [10]. Обмежують розвиток лише здатності елементів системи до навчання, вибір же подальшого шляху розвитку відбувається у так званій точці біфуркації. Наявність точок біфуркації означає ситуацію нестабільності, у якій і здійснюється вибір подальшого шляху розвитку. Чим більше можливих варіантів вибору, тим більшою невизначеністю характеризується майбутнє. Як точки біфуркації у ринковій економіці виступають зміни, засновані на інноваціях [3]. Дослідники (О. Федонін, І. Репіна, О. Олексюк та ін.) наголошують, що спроможність системи в точках біфуркації трансформувати вхідні ресурси відповідно до вибраного шляху розвитку в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси, визначається сформованістю підприємницьких здібностей її елементів.

Відповідно до визначення Рамкової програми, підприємницька компетентність базується на навичках творчості, критичного мислення, здатності до вирішення проблем, ініціативності, наполегливості та вмінні співпрацювати. Підприємництво має на увазі вміння планувати й управляти проектами культурної, соціальної або комерційної цінності. Основними знаннями, пов'язаними

із підприємницькою компетентністю, є: знання про існування різних контекстів і можливостей для перетворення ідей на особисту, соціальну або професійну діяльність; розуміння підходів до планування й управління проектами; розуміння економічних та соціальних можливостей і викликів, з якими зустрічаються роботодавці, організація чи суспільство; дотримання в їх подоланні етичних принципів, усвідомлення власних сильних та слабких боків. Із підприємницькою компетентністю пов'язані навички, засновані на креативності, розвинутої уяви і стратегічного мислення, досвіди вирішення проблем і критичного аналізу творчих процесів та інновацій. Важливою є здатність робити висновки щодо цінності та вартості, приймати фінансові рішення, ефективно спілкуватися та вести переговори з іншими, справлятися з невизначеністю, неоднозначністю та ризиком як невід'ємними частинами прийняття обґрунтованих рішень. Ставленнями, що характеризують підприємницьку компетентність, є: ініціативність, активність, потяг до пошуку, сміливість та наполегливість у досягненні цілей, бажання мотивувати інших і цінувати власні ідеї, співпереживати і піклуватися про людей та світ, брати відповідальність за етичність дій протягом усього процесу [5]. Проте формування підприємницької компетентності в українській молоді є складним завданням.

Проблема криється в пануванні у ХХ ст. на теренах нинішньої Української держави комуністичної ідеології, за якої поняття «підприємець» і «спекулянт» були тотожними та мали різко негативне сприйняття у суспільстві, а будь-яка бізнес-активність каралася державою. Отже, не можна в короткому історичному часовому проміжку сформувати у свідомості українського суспільства ринковий тип мислення й швидко інтегруватися у ринкове інституціональне середовище. Проте майже сторічне панування комуністичної ідеології забезпечило тотальну грамотність і високий рівень освіченості, сформувавши особливу рису пострадянського українського суспільства – довіру до інституту освіти як інструменту перетворень [2; 7].

Сучасний підхід до пояснення молоді суті підприємницької діяльності враховує специфіку її психології в епоху економіки знань. У його основі – пояснення, що підприємництво є «реалізацією бажання бути крутим». У цьому разі «крутість» визначається кількістю людей, на життя яких впливає майбутній підприємець: найвірніший спосіб її досягти полягає у створенні чогось, чим люди користуватимуться. Приклад – Facebook, Google, YouTube – сервіси, які використовують мільйони людей по всьому світу. «Усе що треба для крутості – це голова на плечах,

здоровий глузд та вміння слухати інших людей. Щоб люди почали чимось користуватися, їм треба дати щось, чим вони захочуть користуватися. Потрібно намагатися вгадати те, що їм потрібно. Ні, питати їх про це безглуздо – вони не знають, чого хочуть. Потрібно саме вгадувати: зробити, запропонувати, подивитися, а потім переробити і знову запропонувати. Що краще ти почнеш розуміти людей, то коротший шлях до крутості» [13].

Нова українська школа (НУШ) – це ключова реформа Міністерства освіти і науки, яка пройшла громадське обговорення і була прийнята рішенням Колегії МОН України 27.10.2016 [8]. За передумову її прийняття було взято експертні оцінки, відповідно до яких найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, що вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. На відповідь цим викликам нового тисячоліття НУШ за мету ставить формування згуртовану спільноту творчих людей – відповідальних громадян, активних і підприємливих, здатних розбудувати потужну державу і створити конкурентну економіку. НУШ виділено 10 ключових компетентностей для реалізації даної амбітної мети, серед яких – ініціативність та підприємливість як уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення власного соціального статусу і добробуту, розвитку суспільства і держави; уміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо.

Для формування означених ключових компетентностей НУШ виділено чотири наскрізні лінії: «Підприємливість і фінансова грамотність», «Здоров'я і безпека», «Громадянська відповідальність» і «Екологічна безпека та сталий розвиток». Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів, доцільних для врахування під час формування шкільного середовища. Їх мета – «сфокусувати» увагу й зусилля усього педагогічного колективу на досягненні життєво важливої для учня й суспільства мети, увиразнити ключові компетентності.

Реалізації задекларованих в НУШ ініціатив сприяє така інституціональна підтримка, як Професійний стандарт за професіями «Учитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Учитель закладу загальної середньої освіти», «Учитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», у якій чітко серед

вимог до вчителя виділена загальна компетентність ЗК. 05 «Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність)» [9].

У Харківському житлово-комунальному фаховому коледжі дисципліну «Хімія» за програмою закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) вивчають студенти, які опановують фах за спеціальностями 071 «Облік і оподаткування» (освітня програма «Бухгалтерський облік»), 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (освітня програма – «Комерційна діяльність»), 201 «Агрономія» (освітня програма – «Промислове квітництво»), 206 «Садово-паркове господарство» (освітня програма – «Зелене будівництво і садово-паркове господарство»), 241 «Готельно-ресторанна справа» (освітня програма – «Готельне обслуговування»). Можливості дисципліни «Хімія» у формуванні ініціативності та підприємливості в НУШ сформульовано як розвиток умінь виробляти власні цінності, ставити цілі, діяти задля досягнення їх, спираючись на хімічні знання; залучати партнерів до виконання спільних проєктів із хімії; виявляти ініціативність до роботи в команді, генерувати ідеї, брати відповідальність за прийняття рішень, вести діалог задля досягнення спільної мети під час виконання хімічного експерименту і навчальних проєктів. Означена дисципліна має сприяти формуванню таких ставлень, як віра в себе, у власні можливості; виважене ставлення до вибору майбутнього напрямку навчання, пов'язаного з хімією; готовність до змін та інновацій. Для цього рекомендовано під час вивчення хімії застосовувати такі навчальні ресурси: література про успішних винахідників і підприємців; зустрічі з успішними людьми; бізнес-тренінги, екскурсії на сучасні підприємства. Безумовно, сучасна програма ЗЗСО поки що не орієнтує на означену діяльність. Проте вимоги інформаційного суспільства та економіки знань потребують формування у майбутніх фахівців формування ініціативності та підприємливості з упередженням часу. Тож і під час викладання хімії в коледжі фахівці-інноватори у сфері педагогіки для формування ключової компетентності ініціативності та підприємливості на заняттях із хімії звертають особливу увагу на розвиток умінь студентів критично оцінювати ситуацію, для пошуку актуального контенту з хімії визначати ефективні інформаційно-комунікаційні технології, вибирати конструктивні форми взаємодії суб'єктів навчання під час проведення хімічних реакцій та дослідження суті хімічних процесів.

На компетентнісно-орієнтованому занятті опанування змісту дисципліни «Хімія» відбувається через використання активних форм та методів

навчання. Продуктивній діяльності з хімії на підприємницькому тлі сприяє дослідницька робота в групах по виявленню властивостей речовин, які можуть бути капіталізовані, ведення дискусій щодо економічного складника конкретних хімічних реакцій, селективного опрацювання інформації про потреби суспільства й можливості хімії в їх задоволенні. Викладачем на занятті з хімії створюється атмосфера довіри, комфортні умови для співпраці, розвитку в студентів коледжу лідерських якостей, почуття управлінської відповідальності за діяльність групи. Важливою в даному напрямі є роль викладача в доборі необхідних джерел інформації, підготовки текстів для критичного читання та самостійної творчої діяльності на занятті, у яких має бути увиразнений економічний складник тексту, оскільки саме від цього, від правильно сформульованих питань для опрацювання тексту та вироблення алгоритму дій залежить ступінь сформованості зазначеної ключової компетентності [4].

Шляхи формування ініціативності та підприємливості на заняттях з хімії в коледжі можуть бути різноманітними: робота над створенням групового проєкту соціально-економічного спрямування та підготовка до участі в конкурсі (як-от переробка полімерної упаковки), дискусійні обговорення проблемного питання (використання в харчових продуктах речовин-консервантів), ситуативне моделювання (підбір засобів для вирощування рослин у промислових масштабах на основі аналізу їхнього хімічного складу), проведення лабораторних досліджень харчових продуктів. Для розуміння ролі хімії в економіці знань студенти готують матеріали для проведення занять-конференцій, занять-семінарів із проблеми, занять у формі гри, а напередодні Нового року готуються до підсумкового заняття-подорожі в Хімію та святкового заняття-казки «Хімічні дива». Важливим чинником формування ініціативності та підприємливості є мотиваційне середовище занять із хімії. Саме через вхідну мотивацію у вступній частині заняття викладач зацікавлює студентів темою, визначає зв'язок науки з життям, занурюється в особистий досвід молоді. В основній частині заняття викладач підтримує та посилює мотивацію до навчання через залучення студентів до активної діяльності, що забезпечує формування системи цінностей в їхній особистості [4]. Поєднання змісту, форм та методів навчання на заняттях із підприємницьким тлом у шкільних курсах загальної, неорганічної й органічної хімії дає змогу сформувати конкурентоспроможну особистість із власною позицією, здатну оцінювати ризики та обдумано ризикувати, налаштовану на успіх, самореалізацію та співпрацю [4].

Водночас слід зазначити, що серед стандартів фахової передвищої освіти на момент підготовки публікації серед зазначених вище спеціальностей відсутній затверджений стандарт на спеціальність 206 «Садово-паркове господарство». Окрім того, не затверджений Професійний стандарт «Викладачі закладів фахової передвищої освіти». У Законі України «Про фахову передвищу освіту» відсутні прямі вказівки щодо підприємницької компетентності здобувача та викладача цього рівня освіти. Законом передбачено лише посилання на стандарти професійної освіти, які повинні мати відповідний фокус. Водночас проведений аналіз зазначених вище стандартів перерахованих спеціальностей свідчить, що вимогу бути ініціативним і підприємливим не зафіксовано ні в загальних, ні в спеціальних компетентностях та результатах навчання 071, 201 та 241 спеціальностей, для 076 зафіксовано як загальну компетентність ЗК 8 та результат навчання РН 6 «... виявляти ініціативу та підприємливість...». Отже, нинішні викладачі коледжів не мають орієнту для роботи на перспективу з майбутніми здобувачами, які будуть сформовані школою на основі Концепції НУШ. Щодо сьогодення, то в освітньо-професійних програмах (ОПП) Харківського житлово-комунального коледжу за спеціальностями 071, 201, 206 та 241 відсутні будь-які вимоги до здобувачів освіти щодо ініціативності та підприємливості. І лише ОПП за спеціальністю 076 як фахову компетентність ФК 7 передбачає «здатність до використання комплексу професійних знань та умінь із підприємництва...», що створює умови для продовження роботи зі здобувачами по

підготовці їх до підприємництва, яка нині проводиться в коледжі під час вивчення дисципліни «Хімія» за програмою закладу ЗЗСО. Виявлена відсутність в Професійному стандарті «Викладачі закладів вищої освіти» серед 12 загальних компетентностей вимог до науково-педагогічних працівників щодо ініціативності та підприємливості підтверджує висновок про відсутність інституціонально закріпленої наступності в розв'язанні даної проблеми в Україні.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Результати проведеного дослідження дають змогу зробити висновок, що суспільство знань провокує серйозні соціальні зрушення: суттєво змінюється природа праці, роль освіти полягає у формуванні людського капіталу, що впливає на спосіб функціонування цього суспільства як складної взаємопов'язаної системи. В умовах економіки знань конкурентоспроможність країни перебуває у прямій залежності від освіти: остання набуває переважно прагматичного характеру і стає базовим фундаментом суспільства, перетворюючись на невід'ємний складник способу життя людини. Отже, освіта має забезпечити наскрізний характер підготовки молоді до існування в суспільстві з ринковим типом економіки, яке прагне досягти цілей сталого розвитку.

У публікації неможливо розкрити всі аспекти означеної проблеми. Подальші наукові розвідки пов'язуються нами з напрацюванням системи заходів щодо забезпечення наскрізного характеру підготовки української молоді до підприємництва в освітньому процесі фахового коледжу на засадах наступності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнський серпневий форум «Освіта України 30 без бар'єрів: вектори якості та успіху». URL: <https://pon.org.ua/novyny/8916-vseukrayinskiy-serpnevyy-forum-osvta-ukrayini-30-bez-baryerv-vektori-yakost-ta-usphu.html> (дата звернення: 10.01.22).
2. Гельбак А. М. Формування підприємливості учня як ключової компетентності для життя : методичні рекомендації. Кропивницький : КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2017. 24 с.
3. Дорожкін А. М., Соколова А. И. Понятие «неопределенность» в современной науке и философии. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-neopredelennost-v-sovremennoy-nauke-i-filosofii/viewer> (дата звернення: 19.01.2022).
4. Кононенко Л., Холостенко Л. Формування в учнів ключової компетентності ініціативності та підприємливості у рамках шкільного курсу хімії. URL: <mailto:https://bit.ly/3IMAzvG2> (дата звернення 22.01.22).
5. Майковська В. І. Теоретико-методичні аспекти формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування : навчально-методичний посібник / за ред. О. М. Семеног. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 227 с.
6. Мельничук Д. П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення : монографія. Житомир : Полісся, 2015. 564 с.
7. Назаренко Г. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів : методичний посібник. Черкаси : ЧОПОПП, 2014. 68 с.
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 16.01.22).

9. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» 29.12.2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 10.01.22).
10. Розвиток підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища: управління, реалізація та перспективи : монографія / за ред. М. В. Шарко. Херсон, 2019. 306 с.
11. Смирнова К. А. Понятие неопределенности экономических систем и подходы к ее оценке. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-neopredelennosti-ekonomicheskikh-sistem-i-podhody-k-ee-otsenke/viewer> (дата звернення: 13.01.22).
12. Сталий розвиток. URL: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/staluy-rozvitok.html> (дата звернення: 11.01.22).
13. Шкільна академія підприємництва. URL: <https://bit.ly/3rew0ED> (дата звернення: 21.01.22).
14. 17 цілей сталого розвитку: освіта займає чільне місце. URL: <https://pon.org.ua/novyny/4301-novij-globalnij-poryadok-dennij-stalogo-rozvitku.html> (дата звернення: 13.01.22).

REFERENCES

1. Vseukrajinsjkyj serpnevij forum “Osvita Ukrainy 30 bez bar’jeriv: vektory jakosti ta uspihku” [All-Ukrainian August Forum “Education of Ukraine 30 without barriers: vectors of quality and success”]. Retrieved from: <https://pon.org.ua/novyny/8916-vseukrayinskiy-serpnevij-forum-osvta-ukrayini-30-bez-baryerv-vektori-yakost-ta-usphu.html> (accessed: 10 January 2022).
2. Gheljbak, A. M. (2017) *Formuvannja pidpryjemlyvosti uchnja jak ključovoji kompetentnosti dlja zhyttja [Tekst] : metodychni rekomendaciji* [Formation of student entrepreneurship as a key competence for life [Text] : methodological recommendations]. Kropyvnyckyj : KZ “KOIPPO imeni Vasylja Sukhomlynsjkogho” (in Ukrainian).
3. Dorozhkin, A. M., Sokolova, A. I. (2012) Ponyatie “neopredelennost” v sovremennoy nauke i filosofii [The “uncertainty” concept in modern science and philosophy]. *Vestnik Vyatskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta. Filosofskie nauki*, pp. 5–11. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-neopredelennost-v-sovremennoy-nauke-i-filosofii/viewer> (accessed 19 January 2022).
4. Kononenko, L., Kholostenko, L. Formuvannja v uchniv ključovoji kompetentnosti iniciatyvnosti ta pidpryjemlyvosti u ramkakh shkilnogo kursu khimiji [Formation of students’ key competence of initiative and entrepreneurship within the school course of chemistry]. Retrieved from: https://bit.ly/3IMAzvG2 (accessed 22 January 2022).
5. Majkovsjka, V. I. (2019) *Teoretyko-metodychni aspekty formuvannja pidpryjemnyckoji kompetentnosti majbutnikh fakhivciv sfery obslughovuvannja : navch.-metod. posibnyk* [Theoretical and methodological aspects of the entrepreneurial competence formation of future service professionals : teaching method. manual]. Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka (in Ukrainian).
6. Meljnuchuk, D. P. (2015) *Ljudsjkyj kapital: priorytety modernizaciji suspilstva u konteksti polipshennja jakosti zhyttja naseleennja : monohrafija*. [Human capital: priorities of modernization of society in the context of improving the quality of life : monograph]. Zhytomyr : Polissja (in Ukrainian).
7. Nazarenko, Gh. (2014) *Formuvannja pidpryjemnyckoji kompetentnosti uchniv zaghaljnoosvitnykh navchalnykh zakladiv u vidpovidnosti do vymogh novykh derzhavnykh standartiv [Tekst] : metod. posib.* [Formation of entrepreneurial competence of students of general educational institutions in accordance with the requirements of new state standards [Text] : method. manual]. Cherkasy : ChOIPOPP (in Ukrainian).
8. Nova ukrajinsjka shkola. Konceptualjni zasady reformuvannja serednjoji shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (accessed 16 January 2022).
9. Profesijnyj standart za profesijamy “Vchytelj pochatkovykh klasiv zakladu zaghaljnoji serednjoji osvity”, “Vchytelj zakladu zaghaljnoji serednjoji osvity”, “vchytelj z pochatkovoju osvity (z diplomom molodshogho specialista)” 29 December 2020 [Professional standard for the professions “Primary school teacher of general secondary education”, “Teacher of general secondary education”, “Primary school teacher (with a diploma of junior specialist)”]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti> (accessed 10 January 2022).
10. Sharko, M. V. (2019) *Rozvytok pidpryjemstva v umovakh nestabilnogo zovnishnjogho seredovyshha: upravlinnja, realizacija ta perspektyvy : monohrafija* [Enterprise development in an unstable environment: management, implementation and prospects : monograph]. Kherson (in Ukrainian).

11. Smirnova, K. A. (2008) Ponyatie neopredelennosti ekonomicheskikh sistem i podkhody k ee otsenke [The “uncertainty” concept of economic systems and approaches to its assessment]. *Vestnik MGTU*, vol. 11, no. 2, pp. 241–246. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-neopredelennosti-ekonomicheskikh-sistem-i-podhody-k-ee-otsenke/viewer> (accessed 13 January 2022).
12. Staluy rozvytok [Sustainable development]. Retrieved from: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/staluy-rozvytok.html> (accessed 11 January 2022).
13. Shkiljna akademija pidpryjemnyctva [School Academy of Entrepreneurship]. Retrieved from L: <https://bit.ly/3rew0ED> (accessed 21 January 2022).
14. 17 cilej stalogo rozvytku: osvita zajmaje chiljne misce. [17 goals of sustainable development: education occupies a prominent place]. Retrieved from: <https://pon.org.ua/novyny/4301-novij-globalnij-poryadok-dennij-stalogo-rozvitku.html> (accessed 13 January 2022).